

साप्ताहिक नगारा

संस्थापक संपादक : दलितमित्र स्व. गोविंदराव गोरवाडकर

R.N.I. No. 16746/67 पोष्टाचा परवाना क्र. एम.जी.एन.३९/२०१८-२०२०

ISSN 2278-3954 Saptahik Nagara

श्री. _____

पत्ता _____

वरील पत्त्यावर अंक न पोहोचल्यास परत पाठविण्याचा
पत्ता : मा. संपादक सा. नगारा, ८५२, गोरवाडकर
वाडा, मालेगांव कॅम्प (नाशिक)

NAGARA WEEKLY

* मंगळवार दि. ३ सप्टेंबर २०१९

देवा तुचि गणेशु

संस्थापक संपादक

दलितमित्र

स्व.गोविंदराव गोरवाडकर

मुख्य मानद संपादक

डॉ. विनोद गोरवाडकर

संपादक

सौ. सोनाली विनोद

गोरवाडकर

कार्यकारी संपादक

मुरलीधर जोशी

दूरध्वनी: ०२५५४-२५२८७३

भ्रमणभाष: ९४२३४७७२७३

९४२१३७३८७३

वर्ष ५३ वे

अंक ०४

दि. ३ सप्टेंबर २०१९

ते दि. १० सप्टेंबर २०१९

किरकोळ अंक रु.३/-

वार्षिक वर्गणी रु.३००/-

नगारा बीकली हे पत्र मुद्रक, प्रकाशक व मालक सौ. सोनाली विनोद गोरवाडकर यांनी जयंत प्रिटींग प्रेस, ८५२, मालेगांव कॅम्प, ४२३१०५ जि.नाशिक (महाराष्ट्र) येथे छापून ८५२, मालेगांव कॅम्प, ४२३१०५, जि. नासिक (महाराष्ट्र) येथून प्रकाशित केले. संपादक - सौ. सोनाली विनोद गोरवाडकर
फोन : (०२५५४) २५२८७३
nagaraweekly@gmail.com
या अंकात प्रसिध्द झालेल्या मजकूराशी संपादक/प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही. वादविवाद मालेगांव न्यायकक्षेत

संपादकीय

जे लोक जगात 'मी', 'माझे' या कल्पनांचे ओझे फेकून देतात, तेच खऱ्या अर्थाने यशस्वी होतात -शंकराचार्य

तू फक्त खचून जावू नकोस!

खचून जाणे, पराभवाची हृदयाला आरपार छेदून जाणारी भावना अनुभवणे, कुणीतरी अर्ध्यावरच सोबत सोडून जाणे यासारख्या मानसिक स्थितीवर तडाखे लगावणाऱ्या प्रसंगांतून प्रत्येकालाच जावे लागते. नैराश्याचा काळाकुट्ट अंधार जेव्हा सभोवताली गडद होऊ लागतो, तेव्हा या अंधारातून आपण कधी बाहेर पडूच शकणार नाही अशी मनोभूमिका स्थिर होऊ लागते आणि तिच्या भ्रामक जाळ्यात पुरते फसलेले असंख्य दुर्दैवी माणसं आपल्या माहितीत असतात. त्यांचे हे हताश झालेले जगणं बघितलं की खूप वाईट वाटतं.

हा नैराश्याचा आजार इतका फोफावतो आहे की, जागतिक आरोग्य संघटनेच्या पाहणीनुसार नैराश्य हा या शतकातला हृदयविकाराखालोखाल दुसरा गंभीर आजार असणार आहे. यामुळे नैराश्याच्या गर्तेत असलेल्या तेथून बाहेर काढणे हे मोठे आव्हान आहे.

आपल्या सर्वांनाच नेहमी वाटत असतं, नव्हे ती सर्वांचीच दुर्दम्य इच्छा असते की जगात दुःखच नसतं तर किती बरं झालं असतं. कित्येक लोकांचा त्रास वाचला असता. फक्त आनंद. नुसती धमाल, मस्ती! खा, प्या, मजा करा, आणि मुख्य म्हणजे फक्त हसा, रडणं नकोच. प्रत्येकाला असंच वाटत असतं, पण हे एक दिवास्वप्न ठरावं अशी वस्तुस्थिती प्रत्यक्षात आपल्या सभोवताली आहे. निराश मनःस्थिती घेऊन आयुष्याचा गाडा रेटणाऱ्या असंख्य लोकांचे चेहरे अशा वेळेस आठवतात. कुणी कुणी केलेले आत्महत्यांचे अयशस्वी आणि यशस्वी प्रयत्न आठवतात. 'सुख पाहता जवापाडे दुःख पर्वताएवढे' हा जगद्गुरु तुकोबारायांचा उपदेश तर 'दुरितांचे तिमिर जावो' ही ज्ञानेश्वर माऊलींची आर्त विनवणी मनात घर करू लागते नि संपूर्ण वैश्विक दुःखाचा चेहरा डोळ्यासमोर उभा राहतो.

दुःख ही एक मूलभूत भावना आहे. राग, आनंद आणि भीती या आणखी तीन मूलभूत भावना. या भावनांना मूलभूत म्हणण्याचं कारण असं की या सर्व भावना प्राण्यांमध्येही आढळतात. दुःखाचं मानवी आयुष्यातलं प्रयोजन काय हा प्रश्न मधून मधून आपल्याला पडत असतो. स्वतःच्या आणि इतरांच्या आयुष्यातल्या दुःखांचा वेध घेता एक गोष्ट नेहमी जाणवते ती म्हणजे दुःखाला आपल्या आयुष्यात निश्चितपणे एक महत्वाचं स्थान आहे. अंधार आहे म्हणून आपल्याला प्रकाश कळतो, गुलाबाचं फूल हातात अलगदपणे नेमकं कुठे धरायचं ते काटे आपल्याला शिकवतात. सुखाची चव गोड असते, हे दुःखाची कडू चवच सांगून जाते. सुख आणि दुःख यांच्या प्रकृतीचं मूळात वेगळ्या आहेत. सुखाची गंमत क्षणिक असते. ती वरवरची असते. म्हणूनच, आपण सुखाचा हव्यास जरी धरून फसलो तरी त्यातून आपण फारसं काही शिकत नाही. दुःख मात्र खोलवर जातं. अंतर्मनात ते बराच काळ राहतं. तिथं ते परिणाम करतं. म्हणूनच आपल्याला बदलायला लावण्याची प्रचंड ताकद दुःखात असते. आपल्या आयुष्यात येणारी लहान मोठी दुःख उदाहरणार्थ परीक्षेतलं अपयश, आर्थिक नुकसान, जवळच्या व्यक्तीचा मृत्यू, घटस्फोट, घरात एकमेकांशी न पटल्यामुळे विभक्त होणं, आजार, अपंगत्व अशा कितीतरी प्रसंगांमध्ये आपण वरवर पाहता निष्क्रिय झालेलो दिसत असलो, तरी तेव्हा आपण अंतर्मुख झालेले असतो, म्हणजेच स्वतःच्या जवळ आलेलो असतो. झालेल्या प्रसंगाला तोंड देताना नवीन पावलं उचलावी लागतात, नवीन भूमिका बजवावी लागते. या प्रसंगांतून सावरतांना एका वेगळ्याच उर्जेनिशी आपण बाहेर येतो. आपण निश्चितपणे बदललेलो असतो.

दुःखात शिकविण्याची ताकद असते, हे जरी खरं असतं तरी, शिकण्याची आपली किती तयारी आहे यावर सर्व अवलंबून असतं. हे प्रसंग हाताळतांना अनेकदा आपला अहंकार आडवा येतो. आपले स्वतःबद्दलचे आणि इतरांबद्दलचे दुराग्रह शिकण्याच्या प्रक्रियेत अडथळे निर्माण करतात. परीक्षेचा अभ्यास नीट न झाल्यामुळे नापास झालेल्या एखाद्या विद्यार्थी 'आपलं कुठे चुकलं' हा विचार न करता केवळ परीक्षा पद्धतीला, नशिबाला किंवा देवाला दोष देत बसतो. नाहीतरी 'मी कमीच आहे, मला अभ्यास कधी जमणारच नाही' हे न्यूनगंडाचं रडगाणं आळवत असतो. दुःखातून कधीतरी बाहेर यायचं आहे ही जाणीव हळूहळू कमी होते आणि दुःख हा स्थायीभाव होऊन बसतो. आयुष्यात खरं दुःख आणि ओढवून घेतलेलं दुःख यांच्यातील सीमारेषा पुसट होते.

मंगल आणि निर्भया

॥ मुक्तक ॥

प्रा.सुरेश भिलकोटकर
मो. : ९४२१६०९४३७(लेखक मुक्त विद्यापीठात
प्राध्यापक आहेत.)

१६ डिसेंबर २०१२ रोजी दिल्लीत चालत्या बसमध्ये एका तरुणीवर अनन्वित अत्याचार झाले. या पार्श्वभूमीवर पंचवीस वर्षांपूर्वी घडलेला हा प्रसंग आठवतो. तो असा,

नाशिक जिल्ह्यातील एका तालुक्याच्या गावापासून वीस-पंचवीस किलोमीटरवर एक छोटेसे खेडेगाव आहे. सुमारे अडीच-तीन हजार लोकवस्तीच्या या गावात आजही माध्यमिक शाळा नाही. गावातून माध्यमिक शाळा चार किलोमीटरवर आहे. गावात आजही महामंडळाची बस येत नाही. काही खाजगी वाहने वाढल्याने अलिकडची परिस्थिती ठीक आहे. पंचवीस वर्षांपूर्वी परिस्थिती अत्यंत बिकट होती. ज्यांना कोणाला माध्यमिक शिक्षण पूर्ण करण्याची इच्छा असेल अशी मुले-मुली दररोज आठ किलोमीटर पायी येत-जात असत. पायी जातांना शेतातल्या पाऊलवाटेने आणि उभ्या पिकांतून जावे लागत असे. अशा सुनसान रस्त्याने जाताना मुलांनाही भीती वाटत असे. मुलींची परिस्थिती विचारुन नका. पण त्याही परिस्थितीत दररोज आठ किलोमीटरची पायपीट करून शिक्षण घेणाऱ्या मुली या खेडेगावात होत्या. अशा मुली अनेकदा दोघी-तिघी मिळून शिक्षण घेण्यासाठी ये-जा करीत असत.

अर्थातच काही दुषित आणि विकृत नजरा या मुलींकडे असत, हे वेगळे सांगायला नको. ज्या एकाच्या शेतातून या मुली शाळेतून पाऊलवाटेने जात असत त्यातील एकाने मुलींवर पाळत ठेवली. एक दिवस असा उगवला की त्या तीनपैकी दोन मुली काही कारणाने शाळेत जाऊ शकल्या नाहीत. एकटी मंगल नावाची मुलगी शाळेत गेलेली एका नराधमाने पाहिली. शाळा सुटल्यानंतर तो नेमक्या ठिकाणी लपून बसला. डोक्यापेक्षाही अधिक वाढलेल्या पिकांमधून पाऊलवाटेने मंगल जात होती. नेमक्या वेळी पाऊलवाटेवर येत अचानक त्या बारा-तेरा वर्षांच्या मुलीचा हात त्याने धरला. काय होतंय हे कळत नाही, तोवर तिच्या हातावरील त्याची पकड घट्ट झाली. ती घाबरली.

तीन मुलांचा बाप असलेल्या त्या चाळीशीतील राक्षसाच्या डोळ्यातील बिभत्स भावना आणि विस्फारणारी नजर तिला समजली. पण क्षणार्धात ती सावरली. गावापासून दूरवर असल्याने तिचा आवाज कोणापर्यंत जाणार नव्हता. त्याच्या तोंडावर मारायला तिच्या पायात भरभक्कम चप्पल नव्हती. तसे करूनही तिची सुटका होणे, तिला अवघड दिसले. ती क्षणात सावध झाली. त्याच्या डोळ्यातील हेतूकडे दुर्लक्ष करीत मोठ्या धैर्याने तिने त्यातून निश्चित मार्ग काढावयाचे ठरविले.

‘काका, हायी तुमनं वावर शे का?’ हृदयात धडधड वाढत असताना चेहऱ्यावर स्मित आणत मंगल म्हणाली.

‘मंगल तुले माहीत नही का..?’ तो.

‘पण काका.. तुमी कधी दखायनात नही माले येता जाता..?’ मंगल.

‘मी तुले जरी दखायनु नही.. तरी तू माले दररोज दखावसं..’ असे म्हणत त्याने मंगलला जवळ ओढले.

ती आधीच सावध झालेली होती. काका म्हटल्यावरही काही फरक

पडत नसलेल्या आपल्याच गावातील तथाकथित प्रतिष्ठित धेंडाशी तिचा सामना होता. ती म्हणाली,

‘तुम्हा मनात काय शे.. ते माले चांगलंच समजेल शे..’ तिने आवाजात थोडा

लाडीकभाव आणण्याचा जाणीवपूर्वक प्रयत्न केला. त्याने समोरच्याची कळी खुलली. तशी ती आर्जवी स्वरात आपली करंगळी त्याला दाखवत म्हणाली, ‘दोन मिन्तात जायी ईऊ का..?’

विवेक हरविलेला काका घाईतच होता. त्याने लगेच होकारार्थी मान हलविली. त्याक्षणी त्याच्या हाती आपले दसर देत, लघुशंकेच्या निमित्ताने ती बाजूच्या ज्वारीच्या पिकात शिरली. दसर हातात घेऊन काका तिची वाट पाहू लागला. दोन-तीन मिनिटे झाल्यावरही मंगल कशी येत नाही, म्हणून हातात तिचे दसर घेऊन वाट पाहणारा काका जरा अधिकच अधीर झाला. हातातील दसरासह तो तिला शोधू लागला. नेमकी ती कोठे आहे, हे झाडावर चढून तो पाहायला लागला. तोवर मंगलने धूम ठोकली होती. ती जवळपास एक किलोमीटर अंतर पार करून गावाजवळ पोहचली होती. घरी जाऊन तिने वडिलांना सारा प्रकार सांगितला. क्षणाधात दोघे-चौघे शेताकडे धावले. पुरावा काकाच्या हातातच होताच!

मंगल मुळची त्या गावातील नव्हती. दूरवरच्या गावावरून येथे नोकरीनिमित्त आलेल्या व येथे वास्तव्यास असलेल्या प्राथमिक शिक्षकाची ती मुलगी होती. शिक्षक सुस्वभावी व शांत स्वभावाचा होता. ही बाब लक्षात घेऊनच या विकृत धेंडाने धाडस केले होते. पण मुलगी चतुर निघाली. शिक्षक पिता शांत स्वभावाचा होता, पण आपल्या हक्कांची त्याला पुरेपूर जाणीव होती. त्याने कायद्याचा हिसका दाखवायला सुरुवात केली तसे लब्धप्रतिष्ठांनी सपशेल लोटांगण घातले. गुन्हेगार व त्याच्या घरादारातील सर्वांनीच नाके घासली. काही तडजोडी झाल्या. तथाकथित काकाच्या या कृत्यामुळे त्याची व त्याच्या घराण्याची प्रतिष्ठा गेली ती कायमचीच! मंगल मात्र आज निर्भयपणे नि ताठ मानेने जगत आहे!

या प्रसंगात मंगलने त्याला चप्पल मारली असती तर...? जोरात आरडाओरडा केला असता तर...? तर कदाचित त्याने बळाचा वापर केला असता... कदाचित तिला इजा केली असती... जखमी केले असते... इतरही अनर्थ ओढवले असते... म्हणजेच नक्कीच विपरित घडले असते...पण मंगलने हुशारी दाखवली.. तिचे प्रसंगावधान कामी आले!

आपण पुरुषही वेळी-अवेळी बाहेर पडल्यावर एखादे कुत्रे अथवा जनावर अंगावर आले तर त्याचा थेट सामना करणे टाळतो. वाट वाकडी करतो.. किंवा समोरच्या प्राण्याला चुचकारत वेळ निभावून नेतो. धडधाकट माणसेही रात्री बेरात्री वा जंगलात बाहेर पडतांना चारदा विचार करतात. असा प्रसंग आलाच तर शांतपणे आणि विवेकाने सामना करणे शहाणपणाचे ठरते. एकटे बाहेर पडणाऱ्या मुलींकडून अशी अपेक्षा असतेच असते. मंगलने बिकट प्रसंगातून हुशारीने मार्ग काढला. दिल्लीतील निर्भयापुढे संकट मोठे होते.. तिला... मंगलसारखे काही करता आले असते तर...?